

Julius Morkūnas, Rasa Morkūnė, Liutauras Raudonikis

NARDANČIŲ
VANDENS PAUKŠČIŲ
ATPAŽINIMO
ŽINYNAS

Rėmėjas:

Segre fondas

Partneriai:

Tarptautinė paukščių
apsaugos organizacija
BirdLife International

Lietuvos ornitologų
draugija (LOD)

Julius Morkūnas, Rasa Morkūnė, Liutauras Raudonikis

**NARDANČIŲ
VANDENS PAUKŠČIŲ
ATPAŽINIMO
ŽINYNAS**

Kaunas, 2015

UDK 598.2(474.5)

Mo-199

Apsvarstyta ir rekomenduota išleisti Klaipėdos universiteto Gamtos ir matematikos mokslų fakulteto biologijos ir ekologijos katedros 2015-02-04, protokolo Nr. 46G-BE-5.

Recenzentai:

Doc. dr. Algimantas Petraitis

Dr. Nerijus Nika

Žinynas skiriamas biologijos ir ekologijos studentams, pajūrio žvejams ir aplinkosaugos specialistams.

Julius Morkūnas, Rasa Morkūnė, Liutauras Raudonikis
NARDANČIŲ VANDENS PAUKŠČIŲ ATPAŽINIMO ŽINYNAS

Juliaus Morkūno, Sauliaus Karaliaus, Gedimino Gražulevičiaus, Mariaus Čepulio, Zitos R. Gasiūnaitės, Romo Povilaičio, Laimono Šniaukštos, Simono Minkevičiaus, Valdimanto Grigonio, Eugenijaus Kavaliausko, Richard Thompson ir Kauno T. Ivanausko zoologijos muziejaus nuotraukos

Viršelyje – ledinė antis, Juliaus Morkūno nuotrauka

Kalbos redaktorė Aušra Tamošiūnienė

Maketavo Mindaugas Kirstukas

© Julius Morkūnas

© Rasa Morkūnė

© Liutauras Raudonikis

© Lietuvos ornitologų draugija

© Klaipėdos universitetas

ISBN 978-9955-37-175-5

Leidykla „Lututė“, 2015

TURINYS

Įvadas	4
Paukščių atpažinimo principai	7
Snapų formos	8
Kojos ir pėdos	10
Ledinė antis	12
Paprastoji nuodėgulė	14
Juodoji antis	16
Sibirinė gaga	17
Paprastoji gaga	18
Vidutinis dančiasnapis	19
Didysis dančiasnapis	20
Mažasis dančiasnapis	22
Paprastoji klykuolė	23
Kuoduotoji antis	24
Žiloji antis	25
Rudagalvė antis	26
Rudakaklis naras	28
Juodakaklis naras	30
Rudakaklis kragas	31
Ausuotasis kragas	32
Raguotasis kragas	34
Juodakaklis kragas	35
Laibasnapis narūnėlis	36
Alka	38
Taistė	40
Laukys	41
Kirai	42
Didysis kormoranas	44
Literatūra	45

ĮVADAS

Žvejybiniuose statomuosiuose tinkluose, tinklaičiuose ir ūdose kasmet žūsta milijonai vandens paukščių. Santykinai dažniausia pasaulyje vandens paukščių žūtis žvejybos įrankiuose, dar vadinama paukščių priegauda, buvo nustatyta Baltijos jūroje, kur kasmet žūsta iki 76 000 paukščių, o taip pat šiaurinėse jūrose ir šiaurės vakarinėje Ramiojo vandenyno dalyje. Ši problema aktuali ir Lietuvos priekrantėje, nes čia intensyviai žvejojama statomaisiais tinklaičiais. Paprastai jie gaminami iš plono nailoninio valo, kuris yra praktiškai nematomas nardantiems vandens paukščiams. Besimaitindami jie įsipainioja į tinklaičius ir žūva. Kadangi vandens paukščiai yra ilgaamžiai, jų populiacijų būklė labiausiai priklauso nuo to, kiek sėkmingai išgyvena subrendusių paukščių. Todėl bet kokia paukščių žūtis grėsmė migracijų metu ir žiemavietėse turi įtakos rūšies populiacijos mažėjimui.

Matydamos šią akivaizdžią problemą, jos sprendimu susirūpino oficialios Europos Sąjungos (ES) institucijos. Pirmiausia 2014 m. lapkritį Europos Komisija patvirtino specialų veiksmų planą atsitiktinio jūrinių paukščių įsipainiojimo į žvejybos įrankius problemai spręsti. Jis numato būtinybę ir įpareigoja šalis nares sumažinti paukščių priegaudą žvejybos įrankiuose, ypač daugiausiai problemų keliančiuose statomuosiuose tinklaičiuose. Ši problema turi būti sprendžiama naudojant bendrosios žuvininkystės politikos finansinius mechanizmus, užtikri-

Tinkluose įsipainiojusi ledinė antis

nant duomenų apie žuvusius paukščius rinkimą, finansuojant tikslinius tyrimus ir pritaikant jų metu nustatytas priemones, mažinančias paukščių priegaudą. Tai ypač aktualu Lietuvos vandenyse žiemojančioms saugomoms ledinėms antims ir nuodėgulėms, nykstančiomis globaliu mastu, kurių katastrofiškai mažėja Baltijos jūroje, taip pat narams, dančiasnapiams, narūnėliams ir kitiems jūriniams paukščiams.

Tarptautinė paukščių apsaugos organizacija *BirdLife International* ir Lietuvos ornitologų draugija (LOD) 2014–2016 m. įgyvendina projektą „Jūrinių paukščių priegaudos mažinimas Europoje“, skirtą žvejybiniuose tinkluose žūstančių paukščių skaičiui sumažinti mūsų šalies Baltijos jūros priekrantėje (daugiau informacijos rasite interneto svetainėje <http://seabirdbycatch.com/>). Tai yra didesnio tarptautinio projekto, kurį finansuoja fondas „Segre“ dalis, kartu tęsiant ir darbus, kuriuos LOD 2013–2014 m. vykdė gavusi Karališkosios paukščių apsaugos draugijos (RSPB, angl. *Royal Society for Protection of Birds*) finansinę paramą. LOD kartu su Lietuvos pajūrio žvejais vykdo eksperimentinę žūklę modifikuotais statomaisiais tinklais. Jos metu siekiama nustatyti, kokiuose tinkluose nesumažėja sugaunamų žuvų ir pavyksta išvengti jūrinių paukščių žūties.

Suradus tinkamus žvejybai ir vandens paukščiams nepavojingus tinklus būtų galima galvoti kaip, naudojant ES Bendrosios žuvininkystės programos lėšas, jais aprūpinti priekrantės žvejus verslininkus. Tai aktualu, nes siekiant ES jūrinių strategijų dokumentuose numatytą paukščių priegaudos sumažinimo, yra būtinos investicijos, skirtos

Tinkluose įsipainiojusi paprastoji nuodėgulė

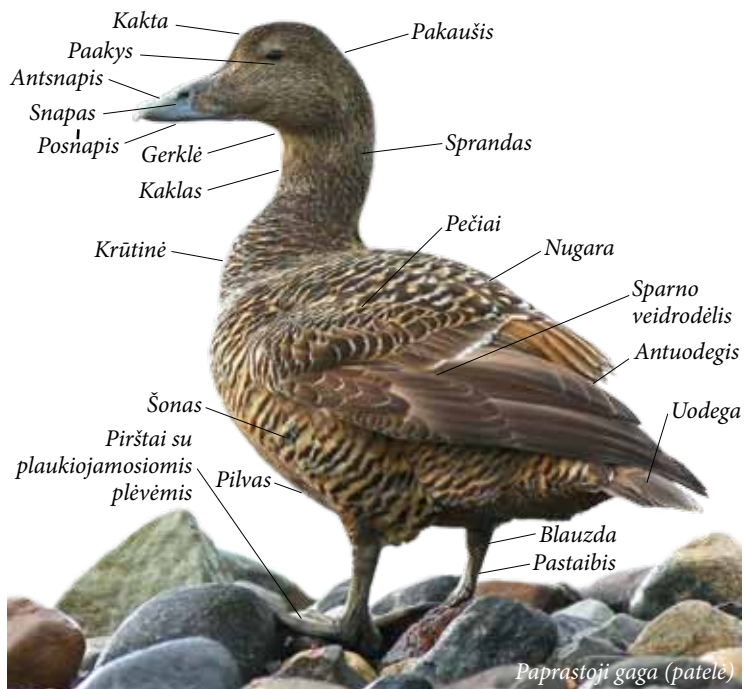
žvejybos įrankiams modifikuoti. Tokių rezultatų galime pasiekti tik dirbdami kartu su gausiu būriu žvejų, nes tam reikalingos tam tikros eksperimentinės žvejybos apimtys įvairiose Baltijos priekrantės vietoje, be to, čia dera bendradarbiaujančių žvejų, gamtosauginių organizacijų bei atsakingų valstybės institucijų interesai. Pasiėkus laukiamų rezultatų Baltijos priekrantėje, šią patirtį *BirdLife International* sieks pritaikyti net Pietų Amerikos (ypač Čilės ir Argentinos) pajūryje.

Europos Komisijos patvirtintame veiksmų plane numatyta ne tik ieškoti paukščiams mažiau pavojingų žvejybos įrankių, bet ir sukurti bei įgyvendinti žūstančių paukščių stebėsenos sistemą. Žinant konkrečias paukščių sugavimo tinklais aplinkybes, bus galima parinkti tinkamiausius sprendimo būdus mažinant paukščių priegaudą ir neribojant žvejybos. Pirmiausia tai susiję su duomenų apie žuvusius tinkluose paukščius rinkimu, o tai duos laukiamų rezultatų tik įtraukus į tyrimą žvejus. Jei pavyktų susitarti, kad tinkluose aptiktus paukščius registruotų patys žvejai, šis klausimas būtų išspręstas labai operatyviai. Čia susiduriame su negyvų paukščių rūšių atpažinimo problema, nes negyvų ir šlapių paukščių išvaizda neretai labai skiriasi nuo jų fotografijų ar piešinių įprastuose paukščių pažinimo vadovuose. Taigi iškilo būtinybė išleisti specialų nedidelio formato, patogų naudoti žinyną, skirtą identifikuoti nardančius vandens paukščius, kurie gali būti atsitiktinai sugaunami verslinės žvejybos įrankiais. Nardantiems paukščiams nepriklausančių keleto rūšių kirų atpažinimas taip pat svarbus, nes tai – dažniausiai pajūryje randami žuvę paukščiai. Tokį žuvusių paukščių atpažinimą palengvinantį leidinį Jūs laikote savo rankose, o jo autoriai tikisi, jog jis ne nuguls žvejų stalčiuose, o padės renkant svarbius duomenis apie vandens paukščių priegaudą Lietuvos Baltijos priekrantėje ir Kuršių mariose. Leidinys taip pat skirtas ekologijos ir biologijos studentams, aplinkosaugos specialistams bei visiems gamta besidomintiems žmonėms.

PAUKŠČIŲ ATPAŽINIMO PRINCIPAI

Žuvusį paukštį galima atpažinti remiantis specifiniais iš arti matomais paukščių bruožais, nes lengva apžiūrėti jo kojas, snapą bei pastebėti įvairius spalvinius plunksnų derinius. Daugelio rūšių ančių lytį galima nustatyti pagal plunksnų spalvą: patinai dažniausiai būna ryškesnių, kontrastingesnių spalvų, patelės – blankesnių, rudų, pilkų, tamsių spalvų. Jauni paukščiai yra panašūs į patelės, o jų snapai dar nebūna įgavę suaugusiems paukščiams būdingų bruožų. Kitų grupių paukščių – narų, kragų, kormoranų, alkų, kirų – lyties remiantis spalviniais deriniais nustatyti neįmanoma. Skirtingais metų laikais skiriasi ir vandens paukščių išvaizda, todėl būtina atkreipti dėmesį į konkrečiai paukščių rūšiai būdingus išvaizdos ypatumus. Be to, ne visi tos pačios rūšies paukščiai šeriasi tuo pačiu metu, todėl vėlyvą rudenį ar ankstyvą pavasarį gali būti sutinkami skirtingos išvaizdos tos pačios rūšies paukščiai.

Leidinyje pateikiami ir pagrindiniai paukščių išmatavimai: kūno ilgis, matuojamas nuo snapo galo iki uodegos galo, sparnų ilgis – atstumas tarp ištiestų sparnų galų.

SNAPŲ FORMOS

Lietuvos pajūryje žiemojantys vandens paukščiai minta skirtingu maistu, kurio ieškodami gali nunerti į 30 metrų ar didesnę gylį. Žuvę žvejų tinkluose ar pajūryje dažniausiai randami kelių grupių paukščiai: moliuskus lesančios antys, kurios suplotu snapu iš smėlio išrausia dvigeldžius moliuskus arba juos nurenka nuo akmenų, bei žuvis lesantys narai, narūnėliai, kragai, kormoranai, kurie ilgu snapu sugriebia smulkias žuvis. Kirai nesugeba nardyti, tačiau lesalą renka nuo vandens paviršiaus arba negiliai vandenyje. Laukiai nardydami maitinasi dugniniais vandens augalais ir bestuburiais.

Antiniai paukščiai (išskyrus dančiasnapius)

Iš viršaus suplotas snapas.

Paprastoji nuodėgulė

Dančiasnapiai

Smailėjantis siauras snapas su dantukais, žemyn lenktu galu.

Didysis dančiasnapis

Didysis kormoranas

Ilgas stambus snapas žemyn lenktu galu.

Didysis kormoranas

**Narai, kragai,
narūnėliai, taistės**
Smailus siauras
snapas.

Rudakaklis naras

Alka
Aukštas, bukas,
trumpas, iš šonų
suplotas snapas.

Alka

Kirai
Žemyn lenktas
snapas. Nuo
smailių, nedide-
lių iki kumpų,
stambių snapų.

Sidabrinis kiras

Laukys
Nedidelis šviesus
snapas su balta
ragine plokštele.

Laukys

KOJOS IR PĖDOS

Antys ir kirai

Apvali arba ovalo formos koja.
Trys priekiniai pirštai sujungti
plaukiojamosiomis plėvėmis,
ketvirtasis nusuktas atgal.

Paprastoji nuodėgulė

Narai

Stipriai iš šonų suplotos
kojos ir pirštai.
Trys priekiniai pirštai
sujungti plaukio-
jamosiomis
plėvėmis, labai mažas
ketvirtas pirštas
priglundęs prie pėdos.

Rudakaklis naras

Narūnėlis, alka

Iš šonų suplotos
kojos ir pirštai.
Trys pirštai sujungti
plaukiojamosiomis
plėvėmis, ketvirtasis
sunkiai pastebimas.

Laibasnapis narūnėlis

Kragai

Iš šonų suplotos kojos. Plaukiojamųjų plėvių neturi, bet kojų pirštai labai suploti. Kojos ir pirštai padengti žvyneliais.

Ausuotasis kragas

Didysis kormoranas

Trumpos kojos. Apvali arba ovalo formos blauzda. Visi keturi pirštai sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis.

Didysis kormoranas

Laukys

Ilgos kojos. Ilgi suploti pirštai yra su plaukiojamosiomis skiautėmis. Nedidelis ketvirtasis pirštas nusuktas atgal. Ilgi aštrūs nagai.

Laukys

Ledinė antis

(lot. *Clangula hyemalis*, angl. *Long-tailed Duck*, rus. *Морянка*)

- Patino kūnas kontrastingų pilkos, baltos ir juodos spalvų, tamsūs galvos skruostai.
- Žiemą – labai ilga, smaili ir juoda patino uodega.
- Patelė ar jauniklis rudos, pilkos spalvos.
- Trumpas snapas: patino – juodai rožinis, patelės ar jauno paukščio – tamsus.
- Tamsai pilkos trumpos kojos.
- Trys priekiniai pirštai sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis, ketvirtasis nusuktas atgal.
- Kūno ilgis – 39–47 cm, išskleistų sparnų ilgis – 65–82 cm. Svoris – 600–900 g.

Patinas

Patelė

Tamsūs skruostai

*Juodos
rožinės spalvų
snapas*

Patinas

Ilga uodega

Paprastoji nuodėgulė

(lot. *Melanitta fusca*, angl. *Velvet Scoter*, rus. *Обыкновенный турпан*)

- Patinas juodos spalvos, su balta dėme po akimi.
- Patelė ar jaunas paukštis tamsiai rudos spalvos.
- Balti sparnų veidrodėliai.
- Masyvus plokščias snapas: patino – oranžinis, ties šnervėmis juodas, patelės ar jauniklio – tamsus.
- Trumpos rožinės (išorinė pusė) ir oranžinės (vidinė pusė) patino kojos, raudonai rudos patelės kojos.
- Trys priekiniai pirštai sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis, ketvirtasis nusuktas atgal.
- Kūno ilgis – 51–58 cm, išskleistų sparnų ilgis – 79–97 cm. Svoris – 1100–2100 g.

Balta dėmė

Balti sparnų veidrodėliai

Patinas

Balti skruostai*Rožinė kojų spalva
išorinėje pusėje**Patelė*

Juodoji antis

(lot. *Melanitta nigra*, angl. *Common Scoter*, rus. *Синьга*)

Patinas

- Patinas juodos spalvos.
- Patelė ar jaunas paukštis tamsiai rudos spalvos, pilko atspalvio, šviesiai pilkais skruostais.
- Trumpas plokščias snapas: patino – juodas su geltona dėme ant gumbo ties snapo pagrindu, patelės ar jauniklio – juodas.
- Juodos trumpos kojos.
- Trys priekiniai pirštai sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis, ketvirtasis nusuktas atgal.
- Kūno ilgis – 44–54 cm, išskleistų sparnų ilgis – 70–84 cm. Svoris – 700–1400 g.

*Šviesūs
skruostai*

Patelė

*Geltona dėmė
ant antsnapio*

Jaunas patinas

Sibirinė gaga

(lot. *Polysticta stelleri*, angl. *Steller's Eider*, rus. *Сибирская ггага*)

*Juoda dėmė
prie akies*

Patinas

- Patinas žiemą – kontrastingų baltos, juodos ir rudos spalvų, juodomis dėmėmis aplink akis, su žalsva dėme ant pakaušio, rudu pilvu.

- Vėlyvą pavasarį–ankstyvą rudenį patinas atrodo kaip patelė ar jaunas paukštis: tamsiai rudas pilvas ir visas kūnas, mėlyni sparnų veidrodėliai ir juos ribojančios baltos juostos.

- Melsvas plokščias snapas.

- Ilgoka smaili uodega.

- Juodos trumpos kojos.

- Trys priekiniai pirštai sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis, ketvirtasis nusuktas atgal.

- Kūno ilgis – 42–48 cm, išskleistų sparnų ilgis – 68–77 cm. Svoris – 400–1000 g.

Patelė

*Mėlyni sparnų
veidrodėliai
ir baltos juostos*

*Melsvas
snapas*

Jauniklis

Paprastoji gaga

(lot. *Somateria mollissima*, angl. *Common Eider*, rus. *Обыкновенная гага*)

- Patinas žiemą – balta nugara, krūtinė ir kaklas, žalsvi sprando šonai, juodas viršugalvis, pilvas ir kūno apačia.
- Vėlyvą pavasarį–ankstyvą rudenį patinas atrodo kaip patelė ar jaunas paukštis – rudos spalvos, juodai raibas, tamsūs sparnų veidrodėliai.
- Tamsus pilvas.
- Plokščias snapas: patino – žalsvas, patelės ir jauno paukščio – balsvas su šviesesniu galiuku.
- Ilgoka smaili uodega.
- Juodos trumpos kojos.
- Trys priekiniai pirštai sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis, ketvirtasis nusuktas atgal.
- Kūno ilgis – 60–70 cm, išskleistų sparnų ilgis – 95–105 cm. Svoris – 1200-2600 g.

Šviesus snapo galas

Patinas

Žalsva dėmė

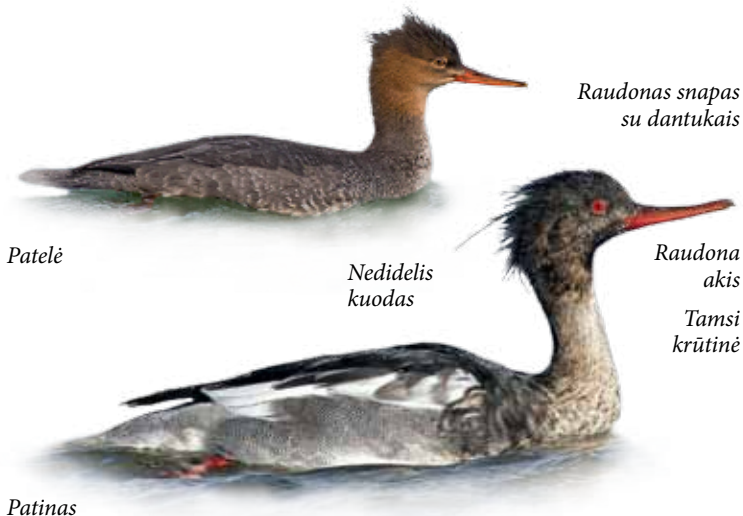
Patelė

Vidutinis dančiasnapis

(lot. *Mergus serrator*, angl. *Red-breasted Merganser*, rus. *Средний крохаль*)

- Patino kūnas žiemą – kontrastingų baltos, pilkos ir juodos spalvų, tamsiai žalia galva su kuodu.
- Pavasari–ankstyvą rudenį patinas panašus į patelę ar jauną paukštį (pilkos spalvos kūnas, ruda galva su kuodeliu), tačiau atpažįstamas iš baltos dėmės ant sparno.
- Raudonas ilgas snapas su dantukais, žemyn lenktu galu.
- Oranžinės trumpos kojos.
- Trys priekiniai pirštai sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis, kevirtasis nusuktas atgal.
- Kūno ilgis – 52–58 cm, išskleistų sparnų ilgis – 67–82 cm. Svoris – 1100–1800 g.

Patelė

Nedidelis kuodas

Raudonas snapas su dantukais

Raudona akis

Tamsi krūtinė

Patinas

Didysis dančiasnapis

(lot. *Mergus merganser*, angl. *Goosander*, rus. *Большой крохаль*)

- Patino kūnas žiemą – baltas (pavasarij – rausvas), tamsi galva ir nugara.

- Pavasarij–ankstyvą rudenį patinas atrodo kaip patelė (pilkos spalvos kūnas, ruda galva su kuodu), tačiau atpažįstamas iš baltos dėmės ant sparno.

- Raudonas snapas su dantukais, žemyn lenktu galu.
- Oranžinės trumpos kojos.
- Trys priekiniai pirštai sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis, ketvirtasis nusuktas atgal.
- Kūno ilgis – 58–68 cm, išskleistų sparnų ilgis – 78–94 cm. Svoris – 1300–1900 g.

Ilgas snapas su dantukais

Gelsva krūtinė

Patinas

Patelė

*Oranžinės,
raudonos kojos*

Patelė

*Nedidelis
kuodukas*

Patinas

Mažasis dančiasnapis

(lot. *Mergellus albellus*, angl. *Smew*, rus. *Лымок*)

- Patino kūnas žiemą – baltos ir šviesiai pilkos spalvų, baltas kuodas ant galvos, juodos dėmės prie akių.
- Patelės kūnas pilkos spalvos, ruda galva, balti skruostai. Baltas pilvas.
- Baltos dėmės ant išskleistų sparnų.
- Pilkas, plokštokas, trumpas snapas su dantukais.
- Pilkos kojos.
- Trys priekiniai pirštai sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis, ketvirtasis pirštas nusuktas atgal.
- Kūno ilgis – 38–44 cm, išskleistų sparnų ilgis – 56–69 cm. Svoris – 450–650 g.

Trumpas
snapas
su dantukais

Ruda galva

Patelė

Paprastoji klykuolė

(lot. *Bucephala clangula*, angl. *Common Goldeneye*, rus. Гоголь)

- Patino kūnas baltas, ryški balta dėmė ant skruosto, tamsių spalvų galva, nugara, uodega.
- Patelės kūnas tamsiai pilkas, ruda galva, šviesi apykaklė.
- Baltas pilvas.
- Dideli juodi ir balti išskleistų sparnų plotai.
- Geltonos akys.
- Neilgas trikampio formos snapas: patino – tamsus, patelės – tamsus geltonu galu.
- Oranžinės trumpos kojos.
- Trys priekiniai pirštai sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis, ketvirtasis nusuktas atgal.
- Kūno ilgis – 40–48 cm, išskleistų sparnų ilgis – 62–77 cm. Svoris – 650–1200 g.

Kuoduotoji antis

(lot. *Aythya fuligula*, angl. *Tufted Duck*, rus. *Хохлатая чернеть*)

*Baltas pilvas
ir šonai*

Patinas

- Patino kūnas juodas, ilgas juodas kuodas. Žiemą patino kūno šonai balti, pavasarį–rudenį – pilki.
- Patelės kūnas tamsiai rudas, ruda galva, prie snapo šviesi dėmė.
- Baltas pilvas.
- Dideli juodi ir balti išskleistų sparnų plotai.
- Neilgas melsvas snapas.
- Juodos trumpos kojos.
- Trys priekiniai pirštai sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis, ketvirtasis nusuktas atgal.
- Kūno ilgis – 40–47 cm, išskleistų sparnų ilgis – 65–72 cm. Svoris – 600–1000 g.

*Nedidelis
kuodas*

Patelė

Patinas pavasarį–rudenį

Pilkas pilvas

Žiloji antis

(lot. *Aythya marila*, angl. *Greater scaup*, rus. *Морская чернеть*)

- Patino kūnas juodas, baltais šonais, pilka nugara ir šviesiais pečiais.
- Patelės kūnas tamsiai rudas, platus šviesus apvadas prie snapo pradžios.
- Baltas pilvas.
- Dideli juodi ir balti išskleistų sparnų plotai.
- Neilgas melsvas snapas.
- Juodos trumpos kojos.
- Trys priekiniai pirštai sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis, ketvirtasis nusuktas atgal.
- Kūno ilgis – 42–51 cm, išskleistų sparnų ilgis – 71–84 cm. Svoris – 700–1300 g.

*Pilka nugara,
juoda, žaliai
blizganti galva*

Patinas

*Šviesi dėmė
prie snapo*

Patelė

Rudagalvė antis

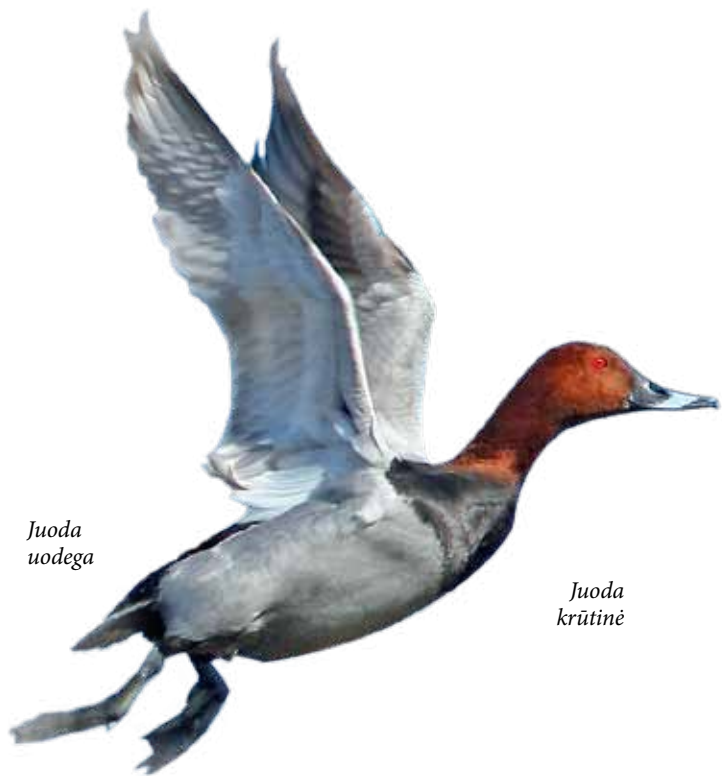
(lot. *Aythya ferina*, angl. *Common Pochard*, rus. Красноголовый нырок)

- Patinas kontrastingų spalvų: šviesiai pilka nugara ir šonai, ruda galva, juoda krūtinė ir uodega.
- Patelė ar jaunas paukštis pilkai rusvos spalvos. Galva kiek rudesnė, su šviesesne dėme prie akies.
- Pilkas pilvas.
- Pilkos spalvos išskleisti sparnai.
- Masyvus melsvas snapas su balta juosta ties snapo viduriu.
- Pilkos kojos.
- Trys priekiniai pirštai sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis, ketvirtasis nusuktas atgal.
- Kūno ilgis – 42–49 cm, išskleistų sparnų ilgis – 67–75 cm. Svoris – 650–1000 g.

Patinas

*Juoda
uodega*

*Juoda
krūtinė*

Patinas

Šviesiai ruda galva

Patelė

Rudakaklis naras

(lot. *Gavia stellata*, angl. *Red-throated Diver*, rus. *Краснозобая газара*)

Pavasari–rudeni

- Pilkas su ruda atspalviu, smulkiai taškuotas kūno viršus, baltas pilvas.
- Žiemą – šviesūs skruostai ir didžioji kaklo dalis.
- Pavasari–ankstyvą rudeni – ruda dėmė ant kaklo, pilka galva ir didesnioji kaklo dalis.
- Smailus snapas: žiemą ir jauno paukščio – balsvos spalvos, pavasari–ankstyvą rudeni – juodas.
- Šviesiai pilkos ilgokos kojos.
- Plaukiojamosiomis plėvėmis sujungti trys pirštai, iš šonų suplotos kojos ir pirštai.
- Kūno ilgis – 55–67 cm, išskleistų sparnų ilgis – 91–110 cm. Svoris – 1300–2000 g.

Marga nugara

*Balta
aplink akį*

*Šviesūs
skruostai
ir kaklas*

Žiemą

Smailus plonas snapas

*Suplotos
ilgos kojos*

Juodakaklis naras

(lot. *Gavia arctica*, angl. *Black-throated Diver*, rus. Чернозобая гагара)

Pavasari–rudenį

- Tamsi galva ir nugara, baltas pilvas.
- Žiemą – vienodai tamsiai pilkas kūno viršus.
- Pavasarį–ankstyvą rudenį – juoda dėmė priekyje, gerklės srityje, vertikalūs juodi ir balti dryželiai kaklo priekinėje pusėje, tamsi nugara su baltų kvadratų eilėmis.
 - Smailus masyvus snapas: žiemą bei jaunų paukščių – balsvos spalvos, pavasarį–rudenį – juodas.
 - Šviesiai pilkos ilgokos kojos.
 - Plaukiojamosiomis plėvėmis sujungti trys pirštai, iš šonų suplotos kojos ir pirštai.
 - Kūno ilgis – 63–75 cm, išskleistų sparnų ilgis – 100–127 cm. Svoris – 2000–3200 g.

*Smailus
masyvus snapas*

*Vienspalvė
pilka nugara*

Žiemą

Rudakaklis kragas

(lot. *Podiceps grisegena*, angl. *Red-necked Grebe*, rus. *Серошекая поганка*)

Pavasari–rudeni

- Žiemą – įvairių pilkų atspalvių kūnas, šviesūs skruostai.
- Pavasari–rudeni – rudas kaklo priekis, šviesiai pilki skruostai, juodas viršugalvis, pilka nugara.
- Smailus snapas: žiemą – geltonas, pavasari–rudeni – geltonos ir juodos spalvos.
- Baltas pilvas.
- Juodos ilgokos kojos.
- Plaukiojamųjų plėvių neturi, bet kojų pirštai suploti ir su plaukiojamosiomis skiautėmis.
- Kūno ilgis – 40–46 cm, išskleistų sparnų ilgis – 59–73 cm. Svoris – 800–925 g.

Pavasari–rudeni

Ausuotasis kragas

(lot. *Podiceps cristatus*, angl. *Great Crested Grebe*, rus. Чомга)

Pavasari–rudeni

- Baltas kaklo priekis ir apatinė kūno dalis.
- Tamsūs kūno šonai ir nugara.
- Rudeni–žiemą – juoda kaktas ir viršugalvis, balti skruostai.
- Pavasari – juodas kuodukas ir ilgos rudai juodos skruostų plunksnos.
- Ilgokas smailus snapas: žiemą – rožinis, pavasari–rudeni – pilkas.
- Labai trumpa uodega.
- Juodos ilgokos kojos.
- Plaukiojamųjų plėvių neturi, bet kojų pirštai suploti ir su plaukiojamosiomis skiautėmis.
- Kūno ilgis – 46–51 cm, išskleistų sparnų ilgis – 59–73 cm. Svoris – 1300–2000 g.

Šviesūs
skruostai

Juoda
kakta

Labai trumpa
uodega

Rožinis
posnapis

Žiemą

Smailus ir
šviesus snapas

Jauniklis

Kojų pirštai suploti
ir su plaukiojamosiomis
skiautėmis

Žiemą

Raguotasis kragas

(lot. *Podiceps auritus*, angl. *Slavonian Grebe*, rus. *Красношейная поганка*)

- Žiemą – tamsi nugara ir viršugalvis, balti skruostai ir kūno šonai.
- Pavasarį–rudenį rudi kūno šonai, priekinė kaklo dalis, juodi skruostai ir geltonas kuodas,
 - Baltas kaklo priekis ir apatinė kūno dalis.
 - Baltas pilvas.
 - Raudonos akys.
 - Neilgas smailus, tamsus snapas balsvu galiuku.
 - Juodos ilgokos kojos.
 - Plaukiojamųjų plėvių neturi, bet kojų pirštai suploti ir su plaukiojamosiomis skiautėmis.
- Kūno ilgis – 31–38 cm, išskleistų sparnų ilgis – 46–55 cm. Svoris – 400–720 g.

Juodakaklis kragas

(lot. *Podiceps nigricollis*, angl. *Black-necked Grebe*, rus. Черношейная поганка)

Pavasari–rudeni

- Žiemą – juoda galva ir nugara, balsvi skruostai ir šonai.
- Pavasarį–rudeni – gelsvai rudos skruostų plunksnos, rudi kūno šonai, tamsi galva, kaklas, nugara.
- Baltas pilvas.
- Raudonos akys.
- Trumpas, plonas, tamsus snapas.
- Juodos ilgokos kojos.
- Plaukiojamųjų plėvių neturi, bet kojų pirštai suploti ir su plaukiojamosiomis skiautėmis.
- Kūno ilgis – 28–34 cm, išskleistų sparnų ilgis – 56–60 cm. Svoris – 200–735 g.

Žiemą

*Į viršų
riestas
snapas*

*Balta
gerklė*

Jaunas paukštis

Laibasnapis narūnėlis

(lot. *Uria aalge*, angl. *Common Guillemot*, rus. *Тонкоклювая кайра*)

*Pavasari–
rudeni*

- Tamsiai pilkai ruda galva ir nugara, balta krūtinė ir pilvas.
- Žiemos metu – balti skruostai ir priekinė kaklo dalis. Pavasarį – ankstyvą rudeni – juodi skruostai.
- Smailus, ilgas ir juodas snapas.
- Tamsiai pilkos trumpos kojos.
- Trys pirštai sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis.
- Kūno ilgis – 38–46 cm, išskleistų sparnų ilgis – 61–73 cm. Svoris – 945–1045 g.

*Ilgas juodas
snapas*

Balti skruostai

Žiemą

*Tamsus
brūšnys*

*Balta
gerklė*

Alka

(lot. *Alca torda*, angl. *Razorbill*, rus. *Газарка*)

- Juodas kūno viršus, balta apačia.
- Žiemą balti skruostai ir kaklo priekinė dalis, pavasarį – juodi skruostai ir kaklas.
- Aukštas, bukas, trumpas, iš šonų suplotas juodas snapas.
- Juodos trumpos kojos.
- Trys pirštai, sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis.
- Kūno ilgis – 38–43 cm, išskleistų sparnų ilgis – 60–69 cm. Svoris – 600–840 g.

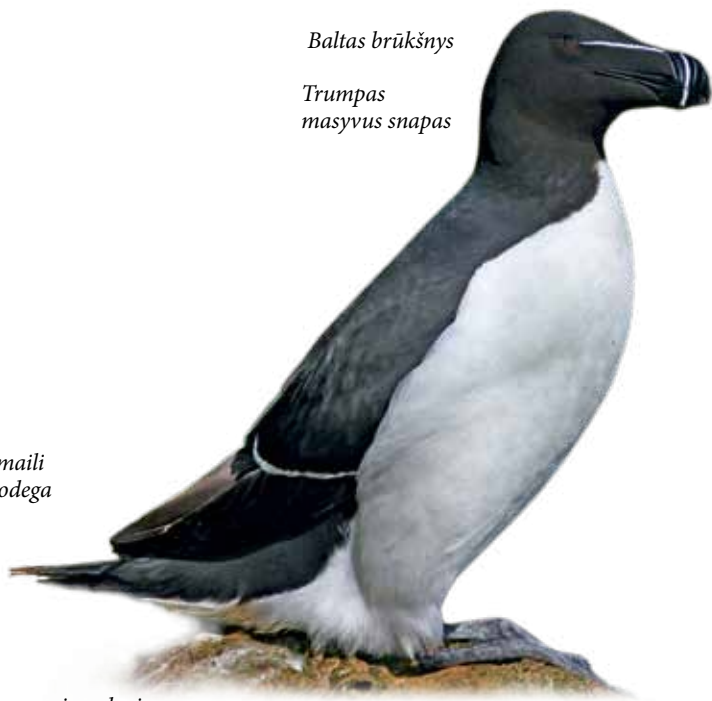

Pavasariį

Baltas brūkšnys

*Trumpas
masyvus snapas*

*Smaili
uodega*

Pavasari–rudeni

Žiemą

Taistė

(lot. *Cephus grylle*, angl. *Black Guillemot*, rus. Чумук)

Pavasari–rudeni

- Žiemą – baltos spalvos kūnas su tamsiais dryžiais ant nugaros.
- Pavasari–rudeni – juodas kūnas su baltomis dėmėmis ant sparnų.
- Smailus, siauras juodas snapas.
- Raudonos trumpos kojos.
- Trys pirštai, sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis.
- Kūno ilgis – 32–38 cm, išskleistų sparnų ilgis – 49–58 cm. Svoris – 380–575 g.

Balta dėmė

Raudonos kojos

Žiemą

Laukys

(lot. *Fulica atra*, angl. *Eurasian Coot*, rus. *Лысуха*)

- Tamsus kūnas.
- Raudonos akys.
- Nedidelis šviesus snapas su balta ragine plokštele ant kaktos;
- Melsvos ilgios kojos.
- Plaukiojamųjų plėvių neturi, bet ilgi suploti pirštai yra su plaukiojamosiomis skiautėmis; nedidelis ketvirtasis pirštas atsuktas atgal; ilgi aštrūs nagai.
- Kūno ilgis – 36–42 cm, sparnų išskleistų ilgis – 70–80 cm. Svoris – 600–1200 g.

*Ilgos kojos
ir pirštai*

*Baltas snapas
ir kakta*

Kirai

(lot. *Laridae*, angl. *Gulls*, rus. *Ча́йку*)

Balnuotasis kiras

- Suaugusio paukščio kūnas baltas, nugara ir sparnų viršus šviesiai ar tamsiai pilkos, kartais juodos spalvos.
- Jaunas paukštis pilkai rudas, raibas.
- Įvairi snapų forma ir spalva: rudagalvio kiro – raudonas juodu galiuku, paprastojo ir silkinio kiro – geltonas, balnuotojo ir sidabrinio kiro – stambus, geltonas su raudonu tašku.
- Įvairi kojų spalva: rudagalvio kiro – raudonos, paprastojo kiro – žalsvai gelsvos, silkinio kiro – geltonos, balnuotojo ir sidabrinio kiro – pilkai rožinės.
- Kūno ilgis – 35–74 cm, išskleistų sparnų ilgis – 86–166 cm. Svoris – 190–2000 g.

Jaunas sidabrinis kiras

Suaugęs sidabrinis kiras

*Paprastasis kiras
žiema*

*Rudagalvis kiras
žiema*

*Rudagalvis kiras
pavasarij-rudenį*

Didysis kormoranas

(lot. *Phalacrocorax carbo*, angl. *Great cormorant*, rus. *Большой баклан*)

Šviesesnis pilvas

- Stambus juodas paukštis.
- Masyvus pilkas snapas žemyn lenktu galu.
- Geltonos spalvos snapo pamatas ir oda prie snapo pagrindo.
- Pavasarį – pilki, balti skruostai ir galva.
- Juodos trumpos kojos.
- Visi keturi pirštai sujungti plaukiojamosiomis plėvėmis.
- Kūno ilgis – 77–94 cm, išskleistų sparnų ilgis – 121–149 cm. Svoris – 2200–3600 g.

*Masyvus snapas
žemyn lenktu galu*

*Geltonas
snapo pamatas*

*Ilgą
uodegą*

LITERATŪRA

All about birds, 2015. Cornell Lab of Ornithology. Prieiga per internetą: <http://www.allaboutbirds.org>

Blomdahl A., Breife B., Holmstron N., 2007. *Flight identification of European seabirds*. – London: Helm, 374 p.

Jusys V., Karalius S., Raudonikis L., 2012. *Lietuvos paukščių pažinimo vadovas*. – Kaunas: Lututė, 288 p.

Kurlavičius P., 2006. *Vadovas Lietuvos paukščiams pažinti*. – Kaunas: Lututė, 384 p.

Proctor N. S., Lynch P. J., 1993. *Manual of ornithology: Avian structure and function*. – New Haven and London: Yale University Press, 340 p.

Syroechkovsky E. E. (red.) 2011. *A field guide to the anseriformes of Russia*. – Maskva: DesignPrint, 223 p. (rusų kalba).

Skov H., Heinänen S., Žydelis R., Bellebaum J., Bzoma S., Dagys M., Durinck J., Garthe S., Grishanov G., Hario M., Kieckbusch J., Kube J., Kuresoo A., Larsson K., Luigujõe L., Meissner W., Nehls H. W., Nilsson L., Petersen I. K., Mikkola Roos M., Pihl S., Sonntag N., Stock A., Stipniece A. (2011) Waterbird populations and pressures in the Baltic Sea. Nordic Council of Ministers. – Copenhagen: Rosendahls Bogtrykkeri AS, 201 p.

Svensson L., Mullarney K., Zetterström D., 2010. *Collins bird guide*. – London: HarperCollins, 448 p.

Viksne J., 2003. *Medijamo ūdensputnu noteicējs*. Rīga: Gandrs, 64 p.

Žydelis R., Bellebaum J., Österblom H., Vetemaa M., Schirmeister B., Stipniece A., Dagys M., van Eerden M., Garthe S., 2009. Bycatch in gillnet fisheries – an overlooked threat to waterbird populations. *Biological Conservation* 142, p. 1269–1281.

Žydelis, R., Small C., French G., 2013. The incidental catch of seabirds in gillnet fisheries: A global review. *Biological Conservation* 162, p. 76–88.

Mo-199 Nardančių Vandens paukščių atpažinimo žinynas / Julius Morkūnas, Rasa Morkūnė, Liutauras Raudonikis. – Kaunas: Lututė, 2015. – 46 p.: iliustr.

ISBN 978-9955-37-175-5

Žinynas skiriamas biologijos ir ekologijos studentams, pajūrio žvejams ir aplinkosaugos specialistams.

UDK 598.2

Julius Morkūnas, Rasa Morkūnė, Liutauras Raudonikis
NARDANČIŲ VANDENS PAUKŠČIŲ ATPAŽINIMO ŽINYNAS

Leidykla „Lututė“
9-ojo forto g. 32, Kaunas
Tel. 8 698 73 508, el. paštas lutute@lutute.lt
www.lutute.lt

LIETUVOS ORNITOLOGŲ DRAUGIJA yra nevyriausybinė narių organizacija, vienijanti gyvosios gamtos apsaugai neabejingus Lietuvos žmones, kurie globoja ir stebi paukščius bei jų aplinką, rūpinasi pastarosios išsaugojimu ir visuomenės ekologiniu švietimu, taip pat pilietiškai dalyvauja formuojant aplinkos ir biologinės įvairovės apsaugos politiką. Gamtosauginė praktinė veikla vykdoma įgyvendinant tarptautinius bei šalies masto projektus, taip pat draugijos nariams aktyviai prisidedant savanoriška veikla.

Mes tikime, kad bendromis visų mūsų pastangomis, remdamiesi narių entuziazmu, žiniomis ir patirtimi, pasieksime, kad ne tik paukščių bei jų aplinkos, bet ir visos mus supančios gyvosios gamtos apsauga bus efektyvesnė ir realiai įgyvendinama.

Skirdami savo 2 % gyventojų pajamų mokesčio paramą ir Jūs galite prisidėti prie paukščių globos!

Mes dirbame paukščiams ir žmonėms bei kviečiame papildyti mūsų gretas!

Naugarduko g. 47-3, LT-03208 Vilnius

Tel./faksas (8 5) 213 0498

El. paštas lod@birdlife.lt

<http://www.birdlife.lt>

NEGYVŲ PAUKŠČIŲ REGISTRACIJA

Apie visus sugautus ar rastus negyvus paukščius pajūryje ir Kuršių mariose, prašome pranešti Lietuvos ornitologų draugijai elektroniniu paštu lod@birdlife.lt arba telefonu 8 5 2130498. Būtina surinkti kuo tikslesnę informaciją apie aptiktus paukščius, pažymint jų sugavimo aplinkybes.

Renkama informacija:

- data,
- paukščio rūšis,
- tinklo akis,
- koordinatės,
- žvejybos baras,
- sugavimo gylis,
- žvejybos įmonė,
- pastabos (pvz.: žiedo numeris, kartu įkliuvę paukščiai).

FONDATION SEGRÉ

